УДК 378.14:796.011

DOI 10.31470/2308-5126-2019-44-2-161-172

Антоніна Розсоха,

кандидат педагогічних наук, професор
кафедри географії, екології та методики
навчання ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет імені
Григорія Сковороди».

Antonina Rozsokha,

*Ph.D. in Pedagogy, Professor of the
Department of Geography, Ecology and
Teaching Methodology of the Pereiaslav-
Khmelnitsky State Pedagogical University
named after Grigory Skovoroda.*

E-mail: anrozsoha@ukr.net

ORCID 0000-0001-8877-4243

Михайло Кравець,

аспірант ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія
Сковороди».

Michael Kravets,

*Postgraduate student at the SHEI
«Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii
Skovoroda State Pedagogical University».*

E-mail: shumilovakravec@gmail.com

ORCID 0000-0001-7677-1416

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Висвітлені критерії, показники і рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у процесі їх фахової підготовки. Досліджено низку різних підходів до оцінювання критеріїв формування готовності майбутніх фахівців. Встановлено відповідність кожного критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності показникам, які відображають якісну й кількісну характеристику її компетенцій. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено показники готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, а саме: мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. Чітко окреслено межі рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу: недостатній, достатній та високий.

Ключові слова: майбутній учитель фізичної культури, компетентнісний підхід, готовність до краєзнавчої діяльності, критерій, показник, рівень.

The article analyzes the current state of professional training of future physical education teachers in higher education institutions of Ukraine for local lore on the basis of a competent approach. The criteria, indicators and levels of readiness of future physical education teachers for local lore in the course of their professional training are highlighted. A number of different approaches to the evaluation of the criteria for the formation of readiness of future specialists have been investigated. The correspondence of each criterion of readiness of future teachers of physical culture to local lore activity is established by the indicators reflecting qualitative and quantitative characteristics of its competences. On the basis of the analysis of the psychological and pedagogical literature, the indicators of the readiness of future teachers of physical culture for local lore are determined, namely: motivational, cognitive and activity. The boundaries of the level of preparedness of future physical education teachers for local lore are clearly defined on the basis of the competence approach: insufficient, sufficient and high. The criterion of formation of future physical education teachers' readiness for local lore is an objective characteristic that reflects its essential features and by means of which they make comparative assessment of the effectiveness of its formation in traditional and isolated pedagogical conditions. The structure of future physical education teachers' readiness for local history activities included a motivational component, a cognitive component, and an activity component. The level of readiness for local lore activity of future physical education teachers has been determined: insufficient level (low, reproductive), sufficient level (average, productive), high level (creative).

Постановка проблеми. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України виявив, що їх готовність до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу не відповідає вимогам ХХІ століття, а отже, потребує вдосконалення. У педагогічній теорії не знайшли належного висвітлення змістові і процесуальні показники теоретичної і практичної готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Сьогодні здійснення професійної педагогічної діяльності на високому рівні та здатність формувати в учнів краєзнавчу компетентність є першочерговим і своєчасним.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу зазнає якісно нових змін, тому в її системному аналізі можна чітко виокремити критерії, показники й рівні готовності. Вважаємо, що готовність майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності можливе в разі оптимального поєднання науковості викладання дисциплін фахового спрямування і дисциплін, що дають краєзнавчі знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі зустрічаються різні підходи до оцінювання критеріїв формування готовності майбутніх фахівців. Запропоновано різні критерії й показники сформованої готовності майбутніх учителів.

Такі вчені, як В. Беспалько, А. Кузьмінський, П. Образцова, Ю. Рибалко, Ю. Шабанова, О. Шевнюк визначають критерій як величину для оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців освіти.

Диференційований підхід у визначенні критеріїв та показників сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури висвітлюється у дослідженнях Б. Шиян, А. Коноха, Т. Круцевич, О. Пасічник, Н. Пангелової, Л. Сущенко та ін.

Метою дослідження є обґрунтування критеріїв, показників і рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, визначення показників готовності фахівців, а саме: мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. У процесі дослідження були використані методи дослідження: теоретичні (аналіз сучасних нормативних документів, психолого-педагогічної літератури, навчально-методичних матеріалів з метою розуміння проблеми підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу).

Виклад основного матеріалу. Сформованість готовності можна аналізувати в площині бажання розвиватися та удосконалюватися (мотиваційний критерій), в аспекті різносторонності знань (когнітивний критерій), уміння виконувати професійні завдання в процесі педагогічної діяльності (діяльнісний критерій). Такий підхід чітко окреслює поле дослідження готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої

діяльності, що відповідає меті та завданням нашого дослідження. Згідно зі словником іноземних слів, критерій – це відмінна ознака, мірило, на основі якого оцінюють якість явища, дію, ідею [*Краткий словарь иностранных слов, 1974: с. 149*].

У сучасному словнику української мови аналізоване поняття означає підставу для оцінювання, визначення або для класифікації чогось [*Словник української мови, 1973*]. Словник соціально-психологічних термінів характеризує критерій як засіб рішення, мірило оцінювання [*Словник соціально-психологічних термінів*].

На думку вчених, для визначення критеріїв компетентності мають бути такі умови: взаємозв'язок, цілісність та взаємовплив особистості студента, навчальної діяльності, життєвих подій і ситуацій професійної діяльності; розуміння сутнісної характеристики та прогностичної моделі формування професійної компетентності майбутніх учителів; усвідомлення ролі й значення вказаної компетентності у структурі професійної діяльності; виявлення ступеня розвитку того чи іншого компонента професійної компетентності [*Маркова, 1990: с. 212*].

А. Кузьмінський стверджує, що критерій оцінювання вмінь і навичок – це точно обрана величина, що є визначником якості навчальної діяльності [*Кузьмінський, 2003: с. 173*]. На думку Н. Баловсяк, критерії – якості, властивості, ознаки об'єкта, які дають змогу зробити висновки про стан і рівень його сформованості й розвитку [*Баловсяк, 2006: с. 92*]. В. Беспалько вважає, що розробка й застосування критеріїв комунікативної компетентності – одна з найважливіших наукових проблем. «Для кожної науки досить важливим є питання про критерії, якими можна керуватися при оцінці педагогічних процесів і явищ, що відбуваються. Лише при наявності таких критеріїв можна зробити висновок про результати педагогічних впливів, яким надається перевага» [*Булава, 2016: с. 17*].

У науковій праці П. Образцова поняття «критерій» визначається як засіб перевірки істинності чи хибності того чи іншого твердження, гіпотези, теоретичної побудови, як показник, що поєднує в собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття того чи іншого рішення. Аналогічне значення має це поняття і в педагогіці, однак існують певні відмінності в його трактуванні, особливо коли мова йде про дидактичні умови, які застосовуються при вимірюванні різних елементів навчально-виховного процесу. Також критерії можуть виконувати такі функції: відображати динаміку вимірюваної якості в часі; поєднувати кількісні та якісні показники, через прояв яких можна судити про міру вираження тієї чи іншої якості; пов'язувати всі компоненти системи, яка досліджується.

Ю. Шабанова описує такі критерії освіченості: ясність і чіткість понять, якими оперує людина; визначеність та конкретність мислення; уміння бачити необхідність і знаходити її причини; усвідомлення зв'язків між предметами і явищами; здатність передбачати розвиток подій на основі ретельного аналізу наявних тенденцій; кількість та якість продуктів праці, соціалізованість [*Шабанова, 2014: с. 14*].

У класифікації Ю. Рибалко диференційовано такі критерії та показники сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців: мотиваційний критерій, як рівень сформованості професійної спрямованості особистості майбутнього спеціаліста, до показників якого належить зацікавленість професійною діяльністю, бажання працювати за спеціальністю і досягати успіху; когнітивний критерій, як рівень засвоєння майбутнім фахівцем набутих професійних знань, показниками якого є володіння фахово-спеціальними, управлінськими, нормативно-правовими, науково-методичними, предметними, технологічними знаннями; особистісний критерій, що визначає рівень сформованості професійно важливих і необхідних якостей та здібностей особистості, показниками якого є гуманність, альтруїзм, творчість, комунікативність, мобільність, креативність, патріотизм; діяльнісний критерій визначається як рівень оволодіння вміннями й навичками, необхідними для професійної діяльності майбутнього фахівця [Рибалко, 2011].

Один із варіантів критеріїв сформованості вмінь представив вітчизняний науковець О. Пасічник, виокремивши: мотиваційний критерій (передбачає усвідомлення майбутнім фахівцем значення розвитку його вмінь у професійному становленні); когнітивний критерій (маркує рівень теоретичних знань, наявність умінь їх застосовувати під час розв'язання практичних завдань); процесуальний критерій (визначає здатність організовувати практичну взаємодію на основі використання інтерактивного виду комунікативних умінь); фаховий критерій (описує здатність до професійної самореалізації через спілкування) [Пасічник, 2012: с. 101].

Проблемі професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах присвячене наукове дослідження А. Коноха. Критеріями підготовленості студентів до професійної діяльності вважає: мотивацію, операційно-технологічну підготовленість, рефлексивний рівень діяльності [Конох, 2007: с.22].

Відбір критеріїв і показників культурологічної освіченості майбутніх учителів у дослідженні О.Шевнюк обумовлений внутрішніми і зовнішніми чинниками. Серед критеріїв досліджуваного феномена науковець виділяє наступні: інтеграційно-гностичний, ціннісно-орієнтаційний, соціально-комунікативний, організаційно-діяльнісний, творчо-рефлексивний. Розроблена система критеріїв підтвердила продуктивність культурологічної освіченості майбутніх учителів як прояву їх ефективного володіння соціокультурними смислами особистості та професійної діяльності а також системи культурологічних умінь студентів вищих педагогічних навчальних закладів [Шевнюк, 2004].

Унаслідок теоретичного аналізу наукових праць підсумовано, що кожен критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності має показники, які відображають якісну й кількісну характеристику її компетенцій. Крім того, входячи до складу критеріїв, показники готовності є їхніми чіткими, конкретними, стійкими вимірниками, за допомогою яких здійснюється її оцінювання наявними авторськими рівнями.

Для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного

підходу потрібно, щоб описані критерії відповідали низці вимог: об'єктивність відображення даних, характерність аналізованого предмета, об'єкта дослідження, тобто ці дані повинні бути постійними та стійкими. Виходячи з цього, в основі класифікованих нами критеріїв лежать не лише показники засвоєння когнітивного компонента, але й показники, що відображають навички осмислення краєзнавчої інформації, її узагальнення та застосування в практичній діяльності.

Результати опрацювання великої кількості наукових досліджень з теорії і методики професійної освіти дали змогу виокремити мотиваційний, когнітивний і діяльнісний критерії, відповідно до мотиваційної й емоційно-ціннісної, активно-пізнавальної і предметно-професійної, компетенції саморозвитку та дослідницької компетенції готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Мотиваційний критерій – бажання отримувати нові й удосконалювати наявні знання, формулювання студентом мети свого навчання, його регулювання, оцінювання рівня успішності, що сприяє трансформації потреб у мотиви, а отже, формуванню в студентів різних рівнів мотивації до проведення краєзнавчої діяльності. За наявності мотивації формується емоційно-вольова сфера майбутнього вчителя фізичної культури, його прагнення до здобуття краєзнавчих знань, що позначається на прагненнях, стимулах, інтересах, які орієнтовані як на навчання, так і на подальшу професійну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах, що залежить від цієї мотивації. Мотивація – психічне явище, що стало спонуканням до виконання певної дії, вчинку. Поняття мотивація у психолого-педагогічних науках визначається як процес, у результаті якого певна діяльність набуває для індивіда певного особистісного сенсу, створює стійкість інтересу до неї і перетворює зовні задані цілі діяльності у внутрішні потреби особистості.

У нашому дослідженні провідними мотивами визнані пізнавальні мотиви, що, залежно від спрямованості краєзнавчої діяльності, поділяють на навчальні мотиви, спрямовані на засвоєння краєзнавчих знань; навчально-пізнавальні – засвоєння способів пізнавальної діяльності; мотиви самоосвіти, зорієнтовані на поглиблення уже здобутих знань з теорії краєзнавства. Додаємо до мотивації як до складника готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності мотив саморозвитку, що працюватиме за умови чіткого усвідомлення студентами спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» кінцевої мети навчання й ролі в її досягненні їхньої професійної підготовки як організатора краєзнавчої роботи. У процесі професійної підготовки, ставлячи перед студентом мету, викладач має чітко орієнтувати його на конкретний кінцевий результат, особливо в самостійному виконанні поставлених пізнавальних краєзнавчих завдань. У краєзнавчій діяльності важливим є прагнення до самовдосконалення як мотиву, що спонукає студента до майбутньої професійної діяльності.

На нашу думку, він найбільш актуальний у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Для

задоволення інтересів і потреб студента-фізкультурника суттєве значення має розвиток його ціннісної сфери, способів поведінки, що залежать від складного комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників системи ціннісних орієнтацій – вибіркової, відносно стійкої системи спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Ціннісні орієнтації на краєзнавчу діяльність впливають на потреби й мотиви її проведення студентами спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» на їхню поведінку. Зважаючи на цінність знань особистості про рідний край і ставлячи за мету формування краєзнавчих ціннісних орієнтацій, зазначимо, що краєзнавство як елемент позакласної та позашкільної роботи можуть позначитися на формуванні ціннісного ставлення, любові до рідного краю молодого покоління, бережливого ставлення до Батьківщини. Специфічними цінностями, що входять до змісту краєзнавчо-туристської роботи, є ціннісні аспекти компонентів навколишньої природи рідного краю, її різноманіття та взаємозв'язок з антропогенним середовищем. Саме ці компоненти сприяють розвитку творчих здібностей студентів, їхнього патріотичного і краєзнавчого мислення; досягненню результативності педагогічного процесу, становленню і вихованню особистості.

Враховуючи зазначене, для мотиваційного критерію вважаємо за необхідне було використання таких показників: вираження навчальних, професійних і пізнавальних мотивів; мотиваційно-ціннісне ставлення до фахових дисциплін; задоволення процесом вивчення фахових дисциплін; прагнення виконувати завдання різного ступеня складності; професійне зростання й саморозвиток; творча активність у навчанні.

Для перевірки тих чи інших показників застосовувався такий інструментарій: анкетування; тестові завдання; система поточних завдань; експертна оцінка.

Отже, мотиваційному критерію властиві такі показники, як ставлення майбутніх учителів фізичної культури до процесу навчання, прагнення задовольнити пізнавальні потреби, високий рівень запам'ятовування, осмислення й передання інформації краєзнавчого змісту; прагнення до набуття краєзнавчих знань, бажання творчо здійснювати краєзнавчу діяльність; готовність докладати вольові зусилля, певна емоційна стійкість під час багатогодинної роботи в природних умовах туристичного походу чи експедиції з учнями.

Когнітивний критерій. Краєзнавчі знання це поєднання знань про рідний край, які отримують студенти під час краєзнавчих екскурсій, відвідування музеїв чи пам'яток культури, польових досліджень, необхідних для закріплення теоретичного краєзнавчого матеріалу, що актуалізує потреби особи в пізнанні природного, господарського і соціального місця свого існування, сприяючи формуванню її ціннісних орієнтацій і цілісних громадянських якостей.

Система знань про рідний край, що сформувалася внаслідок теоретичної краєзнавчої освіти, а також участі студентів у походах та польових дослідженнях на території рідного краю – складник когнітивного критерію. Варто наголосити, що краєзнавчі й туристські знання мають на меті широкий

спектр дослідницьких напрямів (історичний, географічний, геологічний, біологічний, екологічний та ін.). Краєзнавчо-туристські знання вважатимемо багатофункціональними й одними з базових для здобуття студентами спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» кваліфікації «Організатор краєзнавчо-туристської роботи». Поєднання багатьох наукових напрямів дає змогу трактувати їх як «предметні краєзнавчо-туристські знання», що, на наш погляд, підпорядковані потребі фундаменталізації.

Сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності в процесі фахової підготовки за когнітивним критерієм визначається на підставі таких показників: знання природи рідного краю та усіх її елементів (геології, рельєфу, багатств надр, клімату, водойм, ґрунтів, рослинності, тваринного світу), біогеоценозів і ландшафтів, природних процесів в житті природи, частково обумовлених людською діяльністю (зсувів, зростань річкових долин, зміни русел річок, зростання ярів, ерозії ґрунтів тощо); знання історичного минулого і населення (етнографії, топоніміки тощо), знання краєзнавчих карт; знання економічного життя рідного краю, зв'язків між природним середовищем і господарством, зв'язків між окремими сторонами господарства, господарського будівництва тощо; знання культурного і духовного життя рідного краю, творчої діяльності населення (народного мистецтва, фольклору, архітектури, художніх промислів); знання краєзнавчої термінології, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень.

Фундаментальності предметних краєзнавчих знань, що отримують у педагогічних закладах вищої освіти, досягають завдяки оптимальному поєднанню загальнонаукової, загальнопрофільної (природничої), профільної фізкультурної підготовки. Основними показниками фундаментальності краєзнавчих знань є їхня спрямованість на забезпечення цілісності сприйняття наукової картини світу з краєзнавчим компонентом, системності предметних краєзнавчих знань з узагальненням їхніх структурних одиниць, гнучкості знань, тобто готовності студента до самостійного пошуку способу застосування здобутих знань у життєдіяльності; формування здатності до самоаналізу та стійкої мотивації до краєзнавчої діяльності.

Когнітивний критерій має такі показники: рівень оволодіння краєзнавчими знаннями, їхня повнота й дієвість у процесі виконання різних видів краєзнавчо-туристської роботи (контакти з місцевим населенням у похідних умовах краєзнавчих досліджень, орієнтація знань на майбутню професійну діяльність організатора краєзнавчо-туристської роботи з учнями; зростання рівня краєзнавчих знань у реальних природних умовах туристського походу; знання шляхів виконання завдань краєзнавчої освіти учнів на практиці); володіння краєзнавчою термінологією, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень; комунікабельність, ініціативність, самостійність, уміння обґрунтувати свою позицію, відповідальність.

Діяльнісний критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характеризується активною діяльністю студентів, спрямованою на поглиблення знань, формування вмінь і навичок організації

краєзнавчо-туристської діяльності під час роботи в польових умовах, проведення екскурсій, організації музейної роботи. Особлива увага зосереджена на оволодінні практикою гурткової роботи й відпрацюванні методики організації туристських походів, де чільне місце посідають уміння роботи з географічною картою, планування послідовності й тривалості організації, безпосереднього процесу навчальної діяльності з краєзнавства, що сприяє самостійності мислення, розвитку вмінь виокремлювати головну думку, аналізувати результати краєзнавчої діяльності; уміння працювати з інформаційними джерелами краєзнавчого змісту (архівні матеріали, путівники, екологічні стежки, фотоматеріали, документальні фільми краєзнавчого змісту, краєзнавчі карти тощо). Діяльнісний критерій забезпечує об'єктивну оцінку рівня володіння краєзнавчими знаннями, вміннями й навичками.

Вважаємо, що основними критеріальними показниками діяльнісного критерію краєзнавчої компетентності є вміння. Майбутній учитель фізичної культури повинен уміти виявити сам й показати своїм вихованцям культурно-історичну цінність простих, на перший погляд, речей (документів, будівель, пам'ятників). Це вимагає належного рівня професійної підготовки: наявності не тільки фактичних знань із багатьох галузей (історія, література, біологія, географія, екологія, економіка), а й уміння вільно орієнтуватися в потоці сучасних культурно-історичних і соціально-економічних проблем рідного краю, активно залучати молодь до їх вивчення. Успіх краєзнавчої діяльності залежить і від того, наскільки вчитель уміє правильно поставити мету майбутньої діяльності, прагне її досягти разом зі школярами. Найбільш складним, на наш погляд, є вміння зацікавити юне покоління процесом пізнання різних сфер життя рідного краю. Нерідко це потребує ентузіазму, терпіння й умінь методично правильного проведення різноманітних форм краєзнавчої діяльності (науково-практичні коференції, круглі столи, наукові краєзнавчі студії, гуртки, екскурсії, походи, велопробіги, сплави на байдарках, вікторини, диспути, круглі столи, краєзнавчі ігри тощо). Краєзнавча діяльність в школі є результатом спільної, налагодженої, творчої діяльності вчителя фізичної культури й школярів.

Отже, краєзнавчими вміннями вважатимемо здатність студентів відбирати, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати теоретичні краєзнавчі відомості, уміння самостійно набувати знання про способи й методи самостійної краєзнавчої діяльності, способи та методи застосування педагогічних технологій у процесі розв'язання пізнавальних краєзнавчих завдань, виконувати розумові операції, уміння робити висновки тощо.

На підставі цього визначення та підходів науковців щодо сутності готовності до професійної діяльності було запропоновано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, яка включала *мотиваційний компонент* – мотиваційна готовність застосовувати сукупність краєзнавчих знань і вмінь для здійснення навчально-професійної діяльності; *когнітивний компонент* – володіння системою краєзнавчих знань та *діяльнісний компонент* – сформованість видів краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Перевірка низки показників дає змогу диференціювати студентів за рівнями сформованості їх готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Аналіз узагальненого фактичного матеріалу за критеріями й показниками готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу спонукає до висновку про те, що необхідно чітко окреслити межі рівнів сформованості їх готовності до краєзнавчої діяльності, тому доцільним було виділити три рівні:

– *недостатній рівень* (низький, репродуктивний) характеризується слабким володінням краєзнавчого матеріалу, відсутністю необхідних умінь, відсутністю творчої активності на заняттях і незадоволенням процесом навчання;

Для недостатнього рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характерна відсутність інтересу й прагнення до самостійного оволодіння предметними краєзнавчо-туристськими знаннями та вміннями, низьке усвідомлення пізнавальних потреб у навчанні, неадекватне ставлення до самостійних пізнавальних дій у краєзнавчо-туристській роботі. Недостатній рівень вирізняється невираженою мотивацією студентів до краєзнавчо-туристської роботи. У студентів майже не виявляються вміння формулювати мету, оцінювати рівень виконання пізнавальних краєзнавчих завдань, їм притаманна низька пізнавальна активність. Студенти не знають методів краєзнавчої діяльності й педагогічних технологій, що заважає їм у розв'язанні поставлених завдань, самостійному пошуку, опрацюванні краєзнавчої інформації. Вони не вміють самостійно добирати необхідні технології й застосовувати їх під час роботи краєзнавчого гуртка. Це засвідчує відсутність умінь використовувати краєзнавчі знання на практиці в школі.

– *достатній рівень* (середній, продуктивний) характеризується наявністю в необхідному обсязі краєзнавчих знань, умінь і навичок, а також навчальних, професійних і пізнавальних мотивів, періодичним проявом творчої активності при вивченні фахових дисциплін і загалом – задоволеністю процесом навчання;

Достатній рівень характеризує студентів, у яких інколи виявляється пізнавальний інтерес до дослідження рідного краю, причому за умов не самостійного оволодіння краєзнавчими знаннями та вміннями, а контролю викладача. Мотивація навчання має посередній вияв, самостійні пізнавальні дії несистематичні через відсутність умінь самоорганізації, хоч студент знає мету краєзнавчої діяльності й шляхи її досягнення. У зв'язку з цим, студент уміє контролювати й оцінювати власну діяльність, однак не зовсім критично. Його активність виявляється за умови управління краєзнавчо-туристською роботою з боку викладача. Студенти вміють проводити дослідницьку роботу краєзнавчого змісту, але не узагальнюють її на належному рівні; розв'язують самостійні пізнавальні завдання за допомогою викладача чи товаришів; можуть застосовувати технології лише за зразком. В умовах школи виявляють неповні краєзнавчі знання, а отже, неглибокі вміння співпрацювати з учнями, розв'язувати пізнавальні краєзнавчі завдання. Студенти самостійно окреслюють пізнавальну мету краєзнавчо-туристської роботи, але відчують

труднощі в її організації. Прагнуть до контролю й оцінювання власних самостійних пізнавальних дій, досконало не знаючи методи їх реалізації. Достатній рівень характеризує студентів, яким бракує краєзнавчих знань, що ускладнює чіткість їх відтворення й самостійного застосування, особливо в умовах туристських походів.

— *високому рівню* (творчому) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності притаманні такі ознаки: глибокі й системні знання з фахових дисциплін, уміння виконувати різні види краєзнавчих робіт, яскрава виразність навчальних, професійних і пізнавальних мотивів, прояв творчої активності при засвоєнні дисциплін і задоволення процесом навчання.

Високому рівневі сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності притаманна систематичність пізнавальних дій студентів у краєзнавчій діяльності, пізнавальний інтерес, яскраво виражена мотивація до досягнення мети. Мета усвідомлена ними як професійне становлення й особистісний розвиток. Характерною ознакою цього рівня є вияв студентами вмінь самостійно аналізувати власні дії, контролювати, оцінювати й коригувати їх. Опанування навчальної краєзнавчої інформації залежить від сформованих мотивів і розуміння її цінності. Пізнавальні краєзнавчі знання в студентів глибокі, правильні, системні, поєднані з уміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки, самостійно застосовувати їх у розв'язанні пізнавальних краєзнавчих завдань. Під час практик студенти виявляють уміння застосовувати педагогічні технології, що засвідчує дослідницький характер їхньої краєзнавчої роботи з учнями.

Висновки. Отже, визначені критерії, показники й рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності спрямовані на активізацію краєзнавчої діяльності, яка зорієнтована на оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками з обов'язковим осмисленням теоретичних краєзнавчих відомостей, їх узагальнення і застосування на практиці. Для готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характерні функції: пізнавальна (систематизація знань); комунікативна (спілкування, передання інформації); розвивальна (активна самостійність і творчість у навчальній діяльності); адаптивна (адаптація до умов життя й діяльності в умовах туристських походів); інформативна (уміння орієнтуватися в потоках краєзнавчої інформації); рефлексивна (саморозвиток, самореалізація особистості).

Проблема є багатоаспектною і передбачає продовження науково-пошукової роботи. Перспективними напрямками вбачаємо у дослідженні цілісного процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до системи краєзнавчих знань і краєзнавчої діяльності, його моделюванні.

ЛІТЕРАТУРА

- Баловсяк, 2006 – Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук. Київ, 2006. 326 с.
Булава, 2016 – Булава Л. М. До укладання освітньо-професійних програм спеціалізації 014 Середня

- освіта (Географія). Освітні й наукові виміри географії: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 25 – 26 квітня 2016 р.) / відп. ред. С. М. Шевчук. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2016. С. 25–30.
- Зимняя, 2001 – Зимняя И. А. Педагогическая психология : Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
- Конох, 2007 – Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук:[спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих академії педагогічних наук України. Київ, 2007. 42с.
- Краткий словарь иностранных слов, 1974 – Краткий словарь иностранных слов / сост. С. М. Локшина. Москва: Рус. яз., 1974. 351 с.
- Кузьмінський, 2003 – Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.
- Маркова, 1990 – Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя. Советская педагогика. 1990. № 8. С. 82–88.
- Образцов, 2003 – Образцов П. И. Информационно-технологическое обеспечение учебного процесса в системе профессиональной подготовки военных специалистов (педагогический аспект): дис. докт. пед. наук. М., 2003. 480 с.
- Пасічник, 2012 – Пасічник О. О. Структура і критерії комунікативних умінь та результати визначення їх сформованості у майбутніх соціальних педагогів. Наукові записки Ніжинського державного ун-ту ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. № 4. 2012. С. 98-102.
- Рибалко, 2011 – Рибалко Ю. В. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетентності майбутніх екологів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2011. № 6 (47). URL : <http://oaji.net/articles/690-1396610041.pdf>
- Словник соціально-психологічних термінів – Словник соціально-психологічних термінів. URL : http://ippo.edu.te.ua/files/metod_work/profil...slovyk.doc
- Словник української мови, 1973 – Словник української мови: академічний тлумачний словник: в 11 томах. Том 4. 1973. 250 с. URL : <http://sum.in.ua/p/4/250/2>.
- Шабанова, 2014 – Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 120 с.
- Шевнюк, 2004 – Шевнюк О.Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2004. 44с.

REFERENCES

- Balovskyak, 2006 – Balovskyak N.V. Formation of information competence of the future economist in the process of vocational training: diss. Cand. ped. of sciences. Kyiv, 2006. 326 p.
- Bulava, 2016 – Bulava L.M. To the conclusion of educational and professional programs of specialization 014 Secondary education (Geography). Educational and scientific dimensions of geography: Coll. materials All-Ukrainian. Research Practice Conf. (Poltava, April 25 - 26, 2016) / resp. ed. SM Shevchuk. Poltava: ASMI LLC, 2016. P. 25–30.
- Winter, 2001 – Winter I.A. Pedagogical psychology: A textbook for universities. Ed. second, add., esc. and recycling. / I.A. Winter. - M.: Logos, 2001. - 384 p.
- Konoh, 2007 – Konoh A.P. Theoretical and methodological bases of professional training of future specialists in sports and health tourism in higher educational establishments: author. diss. for the sciences. degree of doctor of ped. Sciences: [Spec.] 13.00.04 "Theory and methodology of professional education" / Institute of Teacher Education and Adult Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv, 2007. 42p.
- Short dictionary..., 1974 – Short dictionary of foreign words / com. SM Noodles. Moscow: Rus. id., 1974. 351 p.
- Kuzminsky, 1990 – Kuzminsky A.I., Omelyanenko V.L. Pedagogy: a textbook. Kiev: Knowledge Press, 2003. 418 p.
- Markova, 1990 – Markova A.K. Psychological analysis of teacher's professional competence. Soviet pedagogy. 1990. № 8. С. 82–88.

Pedagogy

- Obraztsov, 2003* – Obraztsov P.I. Information and technological support of the educational process in the system of professional training of military specialists (pedagogical aspect): diss. doc. ped. of sciences. M., 2003. 480 p.
- Pasichnyk, 2012* – Pasichnyk O.O. Structure and criteria of communicative skills and the results of determining their formation in future social educators. Scientific Notes of the Nizhyn State Univ. Nicholas Gogol. Series: Psychological and Pedagogical Sciences. No. 4. 2012. P. 98 102.
- Rybalko, 2011* – Rybalko Y.V. The main criteria, levels and indicators of the formation of professional competence of future ecologists. Personality spirituality: methodology, theory and practice. 2011. No. 6 (47). URL: <http://oaji.net/articles/690-1396610041.pdf>
- DSPT* – Dictionary of socio-psychological terms. URL: http://ippo.edu.te.ua/files/method_work/profile...slovnnyk.doc
- Dictionary of the Ukrainian Language* – Dictionary of the Ukrainian Language: Academic Interpretative Dictionary: in 11 volumes. Volume 4. 1973. 250 p. URL: <http://sum.in.ua/p/4/250/2>.
- Shabanova, 2014* – Shabanova Yu. O. Systematic approach in higher education: textbook. for students. magistracy. Dnepropetrovsk: NSU, 2014. 120 p.
- Shevnyuk, 2004* – Shevnyuk O.L. Theory and practice of cultural education of future teachers in higher education: abstract. diss. for the sciences. degree of doctor of ped. Sciences: [Special.] 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Education / National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Kyiv, 2004. 44 p.

УДК 37.011.3-051:78

DOI 10.31470/2308-5126-2019-44-2-172-180

Лариса Кожевнікова,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін і
методики навчання ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет імені
Григорія Сковороди».

Larisa Kozhevnikova,

PhD (Pedagogy), Associate Professor of
the Department of Art Disciplines and
Teaching Methodics
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hrygorii Skovoroda
State Pedagogical University»

E-mail: L0681813681@gmail.com

ORCID 0000-0002-8535-8727

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлено сутність поняття «музично-просвітницька діяльність», визначено його зміст та складники. Розкрито взаємопов'язані рівні внутрішньої регуляції означеного феномена. Виокремлено знання, уміння, навички, ставлення, що є своєрідними показниками сформованості професійної компетентності педагога. Акцентовано увагу на структурних компонентах музично-просвітницької діяльності. Окреслено особистісно-якісні перспективи професійної музично-просвітницької діяльності, що ґрунтуються на усвідомленні просвітницької діяльності як суспільного явища, здатного трансформувати загальну потребу в особистісну й формувати на цій основі цільову настанову.

У публікації виділено мотиваційний, змістовий, операційний та контрольний оцінний компонент в контексті професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. Обґрунтовано необхідність опанування названої діяльності як невід'ємного складника в структурі професійної компетентності вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: музично-просвітницька діяльність, структурні компоненти, суб'єкт просвітництва, компетентність, професійна компетентність.

The article outlines the essence of the concept «music- educational activity». It is defined its content and structural components. The interconnected levels of internal regulation of the indicated phenomenon are revealed. Singled out knowledge, abilities, skills, attitudes, which are peculiar indicators of the formation of professional competence of the teacher The focus is on the structural components of musical and educational